

Program ramowy przedmiotu
TEORIA I METODYKA KSZTAŁCENIA ZINTEGROWANEGO

Kierunek studiów – **pedagogika**

Specjalność : edukacja wczesnoszkolna (z dodatkową specjalnością lub specjalizacją)

Rok studiów :II

Opracowanie: *prof. dr hab. Jan Grzesiak*

I. CELE I ZADANIA PRZEDMIOTU:

Celem kształcenia w ramach przedmiotu jest przyswojenie wiedzy z dziedziny teorii i metodyki nauczania o charakterze integrującym ze szczególnym wyeksponowaniem roli i zadań przypadających w tym zakresie nauczycielom i wychowawcom wobec współczesnych przemian społecznych i oświatowych. Na podstawie przyswajanej wiedzy student powinien umieć:

- interpretować (i określać) podstawowe pojęcia z zakresu pedagogiki i dydaktyki w ujęciu współczesnym na tle dziejów myśli pedagogicznej w powiązaniu z innymi naukami, a w szczególności z psychologią i metodykami szczegółowymi odnoszącymi się do sfer edukacji wczesnoszkolnej,
- ukazywać różnice między wychowaniem w społeczeństwie tradycyjnym i nowoczesnym z uwzględnieniem uwarunkowań i przemian społecznych,
- dokonywać krytycznej analizy wybranych rozwiązań zaczerpniętych z praktyki szkolnej i wskazywać „lepsze” sposoby postępowania pedagogicznego nauczyciela,
- wartościować różne koncepcje rozwiązań dydaktycznych w teorii i w praktyce szkolnej, a także dokonywać własnej samokontroli, samooceny i autokorekty,
- projektować różne sytuacje edukacyjne w zależności od celów, dobieranych treści (i zadań) oraz warunków ich występowania we współczesnej i przyszłej szkole.

II. TREŚCI PROGRAMOWE:

Istota i aspekty integralnego systemu nauczania początkowego. Całościowość i holizm w edukacji a proces boloński – integracja, korelacja, synchronizacja, koordynacja, harmonia. Dziedziny wychowania, system nauczania integralnego a nauczanie wychowujące. Odbicie teorii nauczania wielostronnego a lekcja tradycyjna (w tym ”uczyć jak uczyć się”)

Psychodydaktyczne podstawy nauczania czynnościowego - metody badania i wyznaczniki dojrzałości dziecka do uczenia się w szkole, rozwój procesów psychicznych dziecka w różnych formach aktywności (oraz w procesie uczenia się)

Dostosowanie procesu nauczania-uczenia się do rzeczywistych potrzeb oraz do możliwości poznawczych i wykonawczych dzieci (zakres różnic indywidualnych a realne możliwości stymulacji rozwoju psychoruchowego w aspekcie indywidualnej podatności dzieci na uczenie się organizowane przez dorosłych). Problem swobody i przymusu w szkole a prawa ucznia.

Etapy kształtowania pojęć i umiejętności u dzieci (a ogniwa procesu dydaktycznego) - (np. wg Galperina, Dienes, Brunera), aktywność i aktywizacja ucznia w procesie uczenia się — sytuacje zadaniowe, indywidualizacja, metodyka wprowadzania grafów a etapy kształtowania pojęć

Zasady kształtowania elementarnych pojęć i umiejętności u dzieci w okresie wczesnoszkolnym

Metody i formy organizacyjne kształtowania pojęć i umiejętności dzieci w przedszkolu i w klasach I-III

Stymulowanie (a style kierowania) czynności poznawczych dziecka – z uwzględnieniem korekty i autokorekty (próby i błędy ucznia) językowych i innych kompetencji nauczyciela – wielopodmiotowość w edukacji.

Wielostronna aktywność i aktywizacja dziecka w edukacji wczesnoszkolnej i kulturalnej – istota, przejawy i determinanty. Czynniki warunkujące rozwój człowieka (w tym główne przejawy aktywności).

Operacjonalizacja celów kształcenia i wychowania (rola zadań) - programy kształcenia a podręczniki szkolne i środki dydaktyczne - istota, dobór, sposoby stosowania.

Miejsce i zadania podręcznika w edukacji wczesnoszkolnej – kryteria oceny wartości i przydatności dydaktycznej wybranego podręcznika (lub jego fragmentu np. o tematyce przyrodniczej).

Zadania i sytuacje zadaniowe w rozwoju dziecka – typy, hierarchia czynności ucznia. Typy i funkcje zadań poznawczych, realizacyjnych i decyzyjnych.

Pedagogiczne wyznaczniki i wartości doboru oraz układu zadań poznawczych - współczesne wyzwania pedagogiki (antypedagogiki) pod adresem edukacji dziecka.

Rozumowanie dziecka a emocje. Kształtowanie odporności emocjonalnej dzieci na sytuacje wymagające wysiłku intelektualnego. Odporność emocjonalna dzieci i jej rozwój. Uczestnictwo w sytuacjach zadaniowych jako trudnych, a rozwiązywanie zadań (przeciążenia i blokady emocjonalne). Mechanizmy obronne u dziecka.

Cele i struktura treści edukacji elementarnej -podstawa programowa a programy kształcenia w klasach początkowych – kryteria doboru treści kształcenia, kryteria analizy wartości podręcznika dla ucznia i jego przydatności dydaktycznej (np. cele nauki języka i inicjacji literackiej, „liczebnik” a pojęcie rytmu w muzyce i malarstwie; „czasownik” w wypowiedzi słownej a ekspresja dziecka w muzyce i rysunku)

Rozwijanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom do klasyfikowania i porządkowania rzeczywistości (segregowanie i opisywanie). Wspomaganie rozwoju czynności umysłowych dzieci w celu umożliwienia im przejścia na wyższy poziom klasyfikacji.

Klasa szkolna, procesy zachodzące w klasie (dynamika przemian) a indywidualizacja kształcenia

Zasady, metody i techniki diagnozowania dziecka w sytuacjach edukacyjnych – problemy dobrej diagnozy w cyklu zorganizowanego działania pedagogicznego nauczyciela

Zasady konstruowania scenariusza zajęć w klasie szkolnej oraz zajęć indywidualnych

Ewaluacja procesu kształcenia zintegrowanego w ramach modułu dnia – założenia odbywania hospitacji zajęć integrujących i konferencji metodycznych (pohospitacyjnych)

Przygotowanie nauczyciela do zajęć lekcyjnych – cykl zorganizowanego działania i inne wyznaczniki,

Strukturyzowanie wiedzy dziecka – relacje wewnątrzprzedmiotowe i międzyprzedmiotowe (np. porównywanie liczb, barw, rymów, melodii, bajek tematycznych)

Miejsce i rola zbiorów, funkcji i relacji w nauczaniu elementarnym – różnych przedmiotów

Poznanie struktury a umiejętność samodzielnego rozwiązywania zadań przez dzieci

Hierarchia czynności ucznia w procesie rozwiązywania zadań – metody rozwiązywania i ich dobór.

Komunikacja interpersonalna a rozwój dziecka - rola doboru pytań i poleceń nauczyciela stawianych na lekcji (w tym emisja głosu, analiza wybranego scenariusza)

Psychofizjologiczne uwarunkowania nauki pisania i czytania, poziomy czytania, koncepcje elementarza, dobór i indywidualizacja tzw. kart pracy. Metody nauki czytania i pisania – kryteria doboru (wyboru) w sytuacji dydaktycznej.

Metody pracy z tekstem, w tym z tekstem literackim (np. wierszem, z lekturą) w edukacji wczesnoszkolnej - podstawowe kategorie komunikacji literackiej.

Kształtowanie mowy oraz wypowiedzi ustnych i pisemnych (min. mechanizmy i fizjologia procesu mówienia; klasyfikacja głosek, formy prozatorskie, rola opowiadania w kształtowaniu języka i myślenia dziecka)- wzbogacanie sprawności językowej dziecka, jego słownictwa czynnego i biernego poprzez ćwiczenia słownikowe, frazeologiczne i syntaktyczne.

Rozwijanie czytelnictwa i samodzielności dzieci (np. prasa i przekłady dla dzieci) - formy pracy stosowane w edukacji językowo-literackiej. Lektura w nauczaniu zintegrowanym (źródłem radości dziecka).

Rozwijanie umiejętności zauważania przez dzieci regularności i przenoszenia ich z jednej reprezentacji na drugą (rytmy i transfery w edukacji dzieci). Rytm jako sposób rozszerzania kompetencji dziecka. Wdrażanie do coraz sprawniejszego przechodzenia z jednej reprezentacji na

drugą - problem transferu. Liczenie jako rytmiczne przyporządkowywanie gestów i liczebników do przeliczanych obiektów. Rytm numeracji oraz układu pozycyjnego liczenia. Rytmizacja życia dziecka w przestrzeni: mierzenie krokami, zabawowe wypełnianie płaszczyzny figurami płaskimi, zabawowe wypełnianie przestrzeni figurami przestrzennymi przesunięcia, obroty i symetria w otoczeniu dziecka. Rytmiczna organizacja czasu: rytmy życia, przemienność dnia i nocy, pory roku, dni tygodnia itd.

Dochodzenie dziecka do odkrywania praw i formuł działania.

Kolejność wykonywania działań – metodyka kształtowania umiejętności wykonywania obliczeń z użyciem nawiasów (lub bez) – np. zielone zadania.

Różne techniki i sposoby wykonywania czynności poznawczych – kryteria czy swoboda wyboru w sytuacji ucznia.

Wspomaganie rozwoju operacyjnego rozumowania dzieci umożliwiającego zrozumienie istoty mierzenia w różnych dziedzinach życia. Organizowanie dla dzieci doświadczeń w mierzeniu, wielorakie jednostki w pomiarze dziecięcym. Stopniowe przechodzenie do coraz dokładniejszego odmierzenia dowolnie obraną jednostką oraz ustalania wielkości ciągłych, w tym w zakresie ustalania stałości długości, masy (tworzywa), płynów, ciężaru.

Kształtowanie pojęcia miary u dziecka (np. dag, kg) - pomiar danej wielkości (jednostki) - zagadnienie ciągłości w mierzeniu w świecie dzieci.

Środki dydaktyczne w procesie kształcenia i wychowania dziecka – rodzaje, funkcje, dobór, projektowanie i przydatność środków dydaktycznych (np. programy CD, plansze, loteryjki obrazkowe, ilustracje, ortogramy, kasety z nagraniami poezji i prozy) – wady i zalety wybranych obiektów

Modyfikowanie danego zadania w zależności od tego, jaką wiedzą dysponuje uczeń – twórczość dziecka (uzdolnionego czy z trudnościami w nauce)

Wykorzystywanie doświadczeń dziecka w jego nauce, organizowanie kontaktów ze środowiskiem a wzbogacanie doświadczeń uczniów klas początkowych. Metodyka obserwacji i wycieczek terenowych.

Rozwój i kształtowanie liczenia dziecięcego - aspekty liczby naturalnej, wybrane aspekty czterech działań arytmetycznych.

Rozwój inteligencji operacyjnej w sensie Piageta a rozwijanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom do rozumienia aspektu kardynalnego i porządkowego liczby. Operacyjne rozumowanie dziecka na poziomie konkretnym a tzw. monograficzne opracowanie liczby. Zabawy, gry i inne zadania nastawione na wspomaganie rozwoju rozumowania operacyjnego dzieci, w tym ustalania stałości liczby elementów w zbiorze w toku obserwowanych przekształceń oraz wyznaczania konsekwentnych serii.

Algorytmy dodawania i odejmowania pisemnego - przykłady w połączeniu z analizą podręczników o tematyce z różnych dziedzin nauczania dzieci.

Orientacja przestrzenna dziecka i sposoby jej kształtowania. Kształtowanie umiejętności spostrzegania siebie w otoczeniu różnych obiektów oraz obdarzania uwagą drugiej osoby. Wyrabianie własnego punktu widzenia w przestrzeni jako proces. Kształtowanie umiejętności przyjmowania punktu widzenia drugiej osoby (decentacja). Rozwijanie umiejętności rozpatrywania przestrzeni z dowolnego punktu widzenia. Sposoby przybliżania dzieciom umów stosowanych przez dorosłych w określaniu przestrzeni (znaki graficzne: kreski, figurki, strzałki, uproszczony rysunek itp.). Kształtowanie umiejętności orientowania się na kartce papieru.

Wprowadzanie dzieci w świat geometrii. Zabawa dziecka a figury geometryczne (płaskie i przestrzenne). Rola zabaw konstrukcyjnych w rozwoju wyobraźni przestrzennej dziecka. Wzbogacanie doświadczeń dzieci w posługiwaniu się figurami geometrycznymi (posadzki, konstrukcje przestrzenne, modelowanie, rozmontowywanie itp.). Konstruowanie figur na tzw. geoplanie. Praktyczna realizacja konstrukcji koła, kwadratu, prostokąta i trójkąta.

Metodyka wprowadzania dzieci w świat abstrakcji (np. geometria, ułamki, rysunek, układanki, nuty).

Zasady wprowadzania wiadomości i technik plastycznych w nauczaniu zintegrowanym. Etapy rozwoju i rozwijanie ekspresji plastycznej dziecka. Zasady ewaluacji i ekspozycji wytworów plastycznych dziecka.

Funkcje wczesnoszkolnej edukacji muzycznej. Ruch i muzyka w rozwoju i edukacji dzieci a systemy wychowania muzycznego (E. Gordona, C. Orffa, E.J. Dalcroze'a, Z. Kodaly'a).

Rozwijanie ekspresji muzycznej dziecka - etapy rozwoju, kryteria ewaluacji i prezentacji umiejętności muzycznych dziecka. Zdolności muzyczne dzieci a ich sukcesy w nauce.

Rozwijanie ekspresji technicznej dziecka - etapy rozwoju umiejętności manualnych, normy ewaluacji i prezentacji wytworów technicznych dziecka.

Ekspresja słowna – rola i rodzaje form scenicznych (w tym inscenizacje i improwizacje dziecka). Terapeutyczne funkcje edukacji językowo – literackiej dziecka.

Rozwijanie sprawności fizycznej i ekspresji ruchowej dziecka - etapy rozwoju, normy wartościowania sprawności fizycznych.

Miejsce, rola, funkcje i formy edukacji motoryczno – zdrowotnej dziecka w wieku wczesnoszkolnym, funkcje ćwiczeń śródlekcyjnych. Zajęcia ruchowe w trudnych warunkach.

Wdrażanie uczniów do samodzielnego podejmowania decyzji np. w odniesieniu do wyboru metody działania w sytuacji edukacyjnej. Wykonywanie (rozwiązywanie) zadań lub problemów a metody nauczania na lekcji (z uwzględnieniem ich doboru).

Aktywność pozalekcyjna dziecka – istota, funkcje i wyznaczniki tzw. pracy domowej ucznia. Zadania lekcyjne a zadania domowe (zjawisko korepetycji). Dobór zadań do wykonywania w domu – współpraca z rodzicami (zadania nauczyciela).

Integracja i korelacja treści kształcenia i wychowania - integracja edukacji szkolnej i edukacji kulturalnej (w tym regionalnej).

Wyrabianie samorządności uczniów w toku nauczania integrującego - istota, zasady rozwijania, formy organizacyjne. System nauczania integralnego a nauczanie wychowujące. Interakcje w klasie szkolnej i w szkole.

Sukcesy i sytuacje trudne uczniów - przyczyny i środki zaradcze. Specyficzne trudności w edukacji elementarnej np. przekroczenie progu dziesiątkowego - trudności a rozwiązania metodyczne. Niepowodzenia szkolne w uczeniu się - przyczyny, przykłady i interpretacje. Niepowodzenia dydaktyczne, a trudności wychowawcze.

Zajęcia kompensacyjne – uwarunkowania i wyznaczniki ich skuteczności. Organizacja i metody „prowadzenia” dziecka w aspekcie indywidualizacji.

Rozpoznawanie i rozwijanie uzdolnień dzieci w okresie wczesnoszkolnym - indywidualizacja w procesie lekcyjnym i inne formy (np. konkursy).

Organizacja czynności uczniów (i nauczyciela) w warunkach klas łączonych.

Wychowanie przez sztukę (zakres i formy wychowania estetycznego) we współczesnej szkole – miejsce, rola i zadania nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej. Terapeutyczne funkcje edukacji artystycznej w rozwoju dziecka.

Wdrażanie uczniów do samokontroli i samooceny oraz autokorekty. Problematyka pomiaru skuteczności procesów kształcenia i wychowania.

Ocenianie w procesie kształcenia i wychowania – swoboda i przymus w szkole. Kontrowersje wokół oceniania w nauczaniu integralnym (m.in. w kontekście nagradzania i karania w szkolnym systemie dydaktyczno-wychowawczym).

Przyczyny niepowodzeń w uczeniu się dzieci - środki zaradcze, przykłady (także kliniczne).

Projektowanie procesu poznawczego nastawionego na danego ucznia – określonej sytuacji dostosowanej do stanu ucznia (na podstawie obiektywnej diagnozy) – istota, determinanty i warunki skuteczności stosowanych zabiegów dydaktycznych.

Ewaluacja pracy nauczyciela klas początkowych - nauczyciel jako nowator i moderator w szkole.

Zagrożenia, przeciążenia i deprywacje w edukacji szkolnej – zadania nauczyciela.

Sto rad dla początkującego nauczyciela kształcenia zintegrowanego – seminarium z udziałem nauczycieli praktyków.

Konferencja metodyczna z udziałem studentów jako przyszłych nauczycieli.

Nauczyciel jako nowator w zespole metodycznym – program rozwoju w systemie awansu zawodowego.

Debiuty studenckie w poszukiwaniu optymalnych rozwiązań metodycznych – pedagogika radości w stronę dziecka.

III. WARUNKI ZALICZENIA PRZEDMIOTU:

Zaliczenie każdego semestru następuje na podstawie pozytywnej oceny za rozwiązanie testu w formie pisemnej oraz zaliczenia z ocenami wszystkich zajęć ćwiczeniowych. Zadania testowe będą dotyczyły zarówno teorii jak i umiejętności praktycznych występujących na wykładach i na ćwiczeniach. Do egzaminu końcowego mogą być dopuszczone wyłącznie ci studenci, którzy ze wszystkich kolokwii uzyskają ocenę co najmniej dostateczną. Studenci, którzy zostaną wyróżnieni za aktywne uczestnictwo w zajęciach i za rozwiązania testów mogą być zwolnieni z egzaminu końcowego z prawem wpisania do indeksu za egzamin oceny uzyskanej za rozwiązanie testu końcowego.

IV. LITERATURA

a) obowiązkowa (do wyboru przez studenta - w uzgodnieniu z nauczycielami prowadzącymi zajęcia)

b) uzupełniająca

1. Awgulowa J., Świętek W., Inscenizacje w klasach I-IV, WSiP, Warszawa 1974.
2. Baczyńska H., Metodyka nauczania gramatyki w klasach I-III szkoły podstawowej, WSiP, Warszawa 1981.
3. Baluch A., Poezja współczesna w szkole podstawowej. Warszawa 1984.
4. Barnes D., Nauczyciel i uczniowie. Od porozumiewania się do kształcenia. Warszawa 1988.
5. Bąk P., Czytanie i recytacja w klasach początkowych. Warszawa 1983.
6. Bernacka D., Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia . Warszawa 2001.
7. Bruner J., W poszukiwaniu teorii nauczania. PWN. Warszawa 1974.
8. Cackowska M. (red.), Integralny system nauczania początkowego. Wyd. ZNP. Kielce 1992.
9. Cackowska M., Nauka czytania i pisanie w klasach przedszkolnych. WSiP. Warszawa 1984.
10. Cackowska M., Rozwiązywanie zadań tekstowych w klasach I-III. Warszawa 1990.
11. Cackowska M., W poszukiwaniu koncepcji optymalnego elementarza. WSiP. Warszawa 1984.
12. Czajkowski J., Lewicka J., Zajęcia plastyczne z dziećmi klas początkowych. NK. Warszawa 1971.
13. Czelakowska D., Twórczość a kształcenie języka dzieci w wieku wczesnoszkolnym, „Impuls”, Kraków 1996.
14. Denek K. Cele i wartości edukacji szkolnej. Poznań – Toruń 1994.
15. Denek K., Kuźniak I., Projektowanie celów kształcenia w reformowanej szkole. Poznań 2001.
16. Drapeau Ch., Jak uczyć się szybko i skutecznie. KDC. Warszawa 2002.
17. Dudzikowa M. Wychowanie przez aktywne uczestnictwo. Warszawa 1987.
18. Duraj-Nowakowa K., Integrowanie edukacji wczesnoszkolnej, „Impuls”, Kraków 1998.
19. Dymara B.(red.), Świat marzeń dziecka. Impuls. Kraków 1999.
20. Filipiak E., Smolińska-Rębas H., Od Celestyna Freineta do edukacji zintegrowanej. Bydgoszcz 2000.
21. Galant J., Dostrzeganie i rozwiązywanie problemów w klasach początkowych. Warszawa 1987.
22. Galant J., Praca wychowawcza w klasach I-III. WSiP. Warszawa 1983.
23. Galant J., Proces dydaktyczno-wychowawczy na lekcjach w klasach I – IV. PZWS. Warszawa 1972.
24. Garbula-Orzechowska J., Edukacja historyczna w klasach początkowych. AKAPIT. Toruń 2004.

25. Gawdzik W., *Ortografia i gramatyka na wesoło*. Warszawa 1986.
26. Gnitecki J., *Supernauczanie. Perspektywy nowej edukacji*. Wyd. PTP. Poznań 1997.
27. Goriszowski W., Kowolik P., *Zagadnienia dydaktyki plastyki w szkole podstawowej*, WSiP, Kielce 1991.
28. Góralski A. (red.), *Zadanie, metoda, rozwiązanie. Cz. 1 – 5*. WNT. Warszawa 1976.
29. Gruszczyk - Kolczyńska E., *Niepowodzenia w uczeniu się matematyki u dzieci z klas początkowych*. Uniw. Śląski. Katowice: 1985.
30. Gruszczyk-Kolczyńska E., *Dlaczego dzieci nie potrafią uczyć się matematyki*. Warszawa 1989.
31. Gruszczyk-Kolczyńska E., *Dziecięca matematyka*. Warszawa 1999.
32. Grzesiak J., *Konstruowanie i dobór zadań matematycznych w klasach początkowych*. Koszalin 1984.
33. Grzesiak J., *Podstawy nauczania początkowego matematyki w zadaniach*. Kalisz 1999.
34. Hemmerling W., *Zabawy w nauczaniu początkowym*. WSiP. Warszawa 1984.
35. Jakowicka M., *Wzbogacanie doświadczeń uczniów klas początkowych w kontaktach ze środowiskiem*. WSiP. Warszawa 1982.
36. Jakubowicz A., Lenartowska K., Plenkiewicz M., *Czytanie w początkowych latach edukacji*. Bydgoszcz 1999.
37. Jakubowicz A., *Strategia organizowania materiału a efektywność nauczania ortografii w klasach początkowych*. Bydgoszcz 1994.
38. Janowski A., *Uczeń w teatrze życia szkolnego*. Warszawa 1989.
39. Jeleńska L., *Metodyka arytmetyki i geometrii w pierwszych latach nauczania*. PZWS. Warszawa 1958.
40. Józwicki T., *Opowiadanie jako forma wypowiedzi w klasach początkowych*, Warszawa 1984.
41. Kaminska K., *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*. WSiP. Warszawa 1999.
42. Kamyczek J., *Grzeczność na co dzień*. WSiP. Warszawa 1972.
43. Kapica G., *Rozrywki umysłowe w nauczaniu początkowym*. WSiP. Warszawa 1990.
44. Kojas W., *Zadania dydaktyczne w nauczaniu początkowym*. Katowice 1988.
45. Korzeniewski B., *Film dydaktyczny w nauczaniu początkowym*. WSiP. Warszawa 1980.
46. Korzeniewski B., *Kształtowanie pojęć geograficznych w nauczaniu początkowym*. WSiP. Warszawa 1985.
47. Korzeniewski B., *Telewizja dydaktyczna w nauczaniu początkowym*. WSiP. Warszawa 1982.
48. Kruszewski K., *Zmiana i wiadomość*. Warszawa 1987.
49. Kufit G., *Kształtowanie wyobrażeń i pojęć historycznych uczniów klas początkowych*. WSiP. Warszawa 1980.
50. Kujawa E., Kurzyna M., *Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych*. WSiP. Warszawa 1994.
51. Kujawiński J., *Doskonalenie pracy lekcyjno – domowej w klasach początkowych*. WSiP. Warszawa 1990.
52. Kujawiński J., *Metody edukacyjne nauczania i wspierania w klasach początkowych*. UAM. Poznań 1998.
53. Kujawiński J., *Próby optymalizacji celów w nauczaniu początkowym*. Poznań 1985.
54. Kujawiński R. (red.), *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*. Warszawa 1990.
55. Kuligowska K., *Indywidualizacja kształcenia*. WSiP. Warszawa 1984.
56. Kulpa J., Więckowski R., *Metodyka nauczania języka polskiego w klasach początkowych*. Warszawa 1983.
57. Lam W., *Sztuka dziecka i jej naturalny rozwój*. NK. Warszawa 1960.
58. Lelonek M., *Kształtowanie pojęć z przyrody nieożywionej w nauczaniu początkowym*. WSiP. Warszawa 1984.
59. Lenartowska K., Świętek W., *Praca z tekstem w klasach I-III*. WSiP. Warszawa 1982.
60. Lenartowska K., Świętek W., *Lektura w klasach I-III*, WSiP, Warszawa 1987.,

61. Malendowicz J., Nauczanie ortografii w klasach I-IV szkoły podstawowej, WSiP, Warszawa 1976.
62. Malmquist E., Nauka czytania w szkole podstawowej. Warszawa 1987.
63. Masłowski D. W., Przysłowia polskie. Edukacja. Katowice 2003.
64. Metodyka nauczania początkowego. Cz. 1. PZWS. Warszawa 1969.
65. Metodyka nauczania początkowego. Cz. 2. Matematyka. PZWS. Warszawa 1969.
66. Michejda – Kowalska K., O dziecięcej wyobraźni plastycznej czyli jak inspirować dziecko do twórczości. WSiP, Warszawa 1987.
67. Mineyko B., Improwizacje w klasach, WSiP, Warszawa 1982.
68. Moroz H. (red.), Sytuacje dydaktyczne w klasach I – III. Katowice 1989.
69. Muszyńska Ł., Integralne wychowanie i nauczanie w klasach I – III. Warszawa 1974.
70. Mystkowska H., Metody stosowane w przedszkolu a efekty w klasie I. WSiP. Warszawa 1976.
71. Mystkowska H., Rozwijamy mowę i myślenie dziecka w wieku przedszkolnym. WSiP. Warszawa 1991.
72. Nimschowski I., Dziecinnie proste origami. Bis. Warszawa 2000.
73. Oryl M., Dwupoziomowe nauczanie –uczenie się w klasach 0-III szkoły podstawowej. Bydgoszcz 1996.
74. Paclawska K., Uwarunkowania efektywności kształcenia wczesnoszkolnego w środowisku wiejskim. Warszawa 1990.
75. Palka S. (red.) Teoretyczne odniesienia i praktyczne rozwiązania w pedagogice wczesnoszkolnej. Katowice 1994.
76. Pankowska K., Pedagogika dramy. Żak. Warszawa 2000.
77. Papużyńska J., Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką. Warszawa 1981.
78. Pleniewicz M., Efekty w czytaniu dzieci 9-10 letnich. WSP. Bydgoszcz 1994.
79. Polański E., Jakubowicz A., Dyka F., Ortografia i interpunkcja w nauczaniu początkowym. JUKA, Łódź 1996.
80. Polya G., Jak to rozwiązać. Warszawa 1970.
81. Popek S. (red.), Metodyka zajęć plastycznych w klasach początkowych. WSiP, Warszawa 1987.
82. Poplucz J., Optymalizacja działania pedagogicznego na lekcji. WSiP. Warszawa 1984.
83. Pólturzycki J., Lekcja w szkole współczesnej. Warszawa 1985.
84. Pólturzycki J., Ucz się sam. Warszawa 1974.
85. Przetacznik-Gierowska M. (red.) Problemy psychodydaktyki nauczania początkowego. Warszawa 1992.
86. Puślecki W., Kształcenie wyzwajające w edukacji wczesnoszkolnej. Impuls. Kraków 1996.
87. Radwiłowicz M. R., Nauczyciel klas początkowych. Warszawa 1982.
88. Radwiłowicz M., Wąsowska M., Metodyka nauczania początkowego. WSiP 1986.
89. Radwiłowicz R. (red.), O system zadań formułowanych na lekcji. IKN. Warszawa 1986.
90. Read H., Wychowanie przez sztukę. Wrocław 1976.
91. Rudnianski J., Jak uczyć się. PZWS. Warszawa 1968.
92. Rytłowa J., Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu w klasach I-IV. PZWS, Warszawa 1973.
93. Sacher W., Wczesnoszkolna edukacja muzyczna. Impuls. Kraków 1997.
94. Sawa B., Jeżeli dziecko źle czyta i pisze. Warszawa 1998.
95. Semadeni Z.(red.), Nauczanie początkowe matematyki. Tom I- IV. Warszawa 1981.
96. Suświłło M., Psychopedagogiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej. Olsztyn 2001.
97. Szczepańska M., Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym. Impuls. Kraków 2000.
98. Świętek W., Inspirowanie wypowiedzi pisemnych w klasach I-II., Warszawa 1989.
99. Tyszkowa M. (red.), Sztuka dla najmłodszych. PWN. Warszawa 1977.
100. Walczyna J., Integracja nauczania początkowego. PAN. Warszawa 1968.

101. Waloszek D., Przygotowanie dzieci sześciolletnich do zadań szkolnych. Zielona Góra 1993.
102. Warsicka A., Stopień opanowania cichego czytania a powodzenie dziecka w nauce szkolnej. Poznań 1977.
103. Waszkiewicz E., Stymulacja rozwoju psychomotorycznego dzieci 6-8 letnich. Warszawa 1991.
104. Węglińska M., Jak pracować z obrazkiem. Impuls. Kraków 2000.
105. Więckowski R., Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne i syntaktyczne w klasach początkowych. Warszawa 1985.
106. Wróbel T., Pismo i pisanie w nauczaniu początkowym. WSiP. Warszawa 1979.
107. Zakrzewska B., Trudności w czytaniu i pisaniu. Modele ćwiczeń. WSiP. Warszawa 1996.
108. Zborowski J., Rozwijanie aktywności twórczej dzieci. Warszawa 1986.
109. Ziółkowska – Rudowicz E., Zdolności intelektualne dzieci 10-12 letnich. Ossolineum. Warszawa 1982.
110. Żuchowska W., Oswajanie ze sztuką słowa. Początki edukacji literackiej. Warszawa 1992.
111. Żurkowski B., W świecie poezji dla dzieci, NK, Warszawa 1981.

- c) *czasopisma*: Edukacja, Nowa Szkoła, Otwarta Szkoła, Wychowanie Na Co Dzień, Życie Szkoły.
- d) *podręczniki szkolne dla uczniów i książki dla nauczycieli* – wg wyboru nauczycieli i studentów
- e) *literatura źródłowa dla nauczyciela* – wg wyboru przez studenta